

УДК 340.13

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2411-2054.2019.36.184849>

Г. М. Чувакова, канд. юрид. наук, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра загальнотеоретичної юриспруденції
вул. Академічна, 2, Одеса, 65009, Україна
e-mail: chuvakovaa@icloud.com
ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-6380-1233>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИПРАВНИХ АНОМАЛІЙ

У статті розглянуто актуальні питання, пов'язані з проявом протиправних аномалій. Протиправні аномалії розкрито як негативні, юридично карні відхилення від норми, що впливають із порушення нормативних приписів, виходять за рамки права і спрямовані проти нього. Висвітлено поняття делінквентності, яка проявляється у порушенні індивідом соціальних норм і характеризується певними відхиленнями. Визначено низку основних причин, що впливають на поширення делінквентизації суспільства як прояву протиправних аномалій. Наголошено, що найбільш ефективним й перспективним напрямком в регулюванні делінквентної поведінки в умовах кризи політичної влади, нестабільності, правового нігілізму та неповаги до прав людини є, передусім, соціально-профілактична діяльність держави із урахуванням комплексного підходу до розуміння сутності протиправних аномалій та створення ефективних правових механізмів по їх усуненню.

Ключові слова: протиправні аномалії, аномалії права, делінквентність, делінквентна поведінка, делінквентизація суспільства.

Постановка проблеми. У сучасній юриспруденції не зовсім розкрито сутність категорії аномалій правової сфери, та зокрема, протиправних аномалій, тому питання, розглянуті у цієї статті мають певний інтерес для наукової спільноти. Проблематика щодо питання правових аномалій лежить не лише у площині науковою осмислення, а й в подальшому буде сприяти створенню ефективних механізмів протидії правопорушенням. Зрозуміло, що проблема є науковою, якщо в середовищі вчених відсутній консенсус з приводу підходів до вивчення певних процесів та явищ, пов'язаних із протиправними аномаліями.

Ми змушені констатувати, що наразі існує не співпадиння, а часто й суперечності у поглядах науковців на дане правове явище. Тому, тема є актуальною та потребує подальшого осмислення, але подальший аналіз протиправних аномалій як наукової проблеми неможливий без комплексного дослідження її представниками різних галузей права.

Проблематика щодо протиправних аномалій набуває особливої актуальності в умовах економічної кризи, соціальної нестабільності, глобалізації та інших чинників. І її дослідження сприятиме формуванню дієвих механізмів і зорієнтованого підходу до зменшення рівня розповсюдження правових аномалій та формування поваги до суспільних цінностей, цінностей права. Така спрямованість створює сприятливі умови для розвитку суспільства, його правового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що запропонована тема є недостатньо розробленою, хоча полеміка щодо протиправних аномалій не є новою для правничої науки, але сучасна дійсність вимагає сучасного осмислення цього правового явища. Різноманітні аспекти прояву проблеми феномену протиправних аномалій були предметом дослідження у межах психологічних, педагогічних, соціологічних, правових та інших наук. В першу чергу, слід відзначити визначні напрацювання В. А. Бачиніна, М. А. Галагузової, Е. В. Змановскої, І. І. Клинтух, А. Е. Личко, В. Д. Менделевич, Г. О. Попадинець, В. І. Тимошенко, О. Ю. Фонарюк та інших.

Метою статті є розробка та систематизація теоретичних засад правових аномалій та визначення пріоритетних векторів наукового дослідження, враховуючи сучасні концептуальні положення.

Виклад основного матеріалу. Серед аномалій правової сфери можна виділити – аномалії права, правові аномалії та протиправні аномалії.

Щодо аномалій права, то вони спочатку не передбачені правом, але ці феномени об'єктивно існують і хоча це відхилення від норми, вони юридично не карні [1, с. 419]. Щодо правових аномалій – це аномальні юридичні конструкції, які присутні у праві (різного роду ризику, аномальні права в деяких видах цивільних угод тощо) [1, с. 419].

Протиправні аномалії мають іншу правову природу, ніж аномалії права та правові аномалії. Якщо останні виходять із суб'єктних прав, то протиправні аномалії виходять із порушення певних норм і спрямовані проти права. Тобто, протиправні аномалії – це негативні, юридично карні відхилення від норми, що впливають із порушення нормативних приписів, виходять за рамки права і спрямовані проти нього.

Якщо правовий простір розглядати як соціальні сфери права та неправа, то протиправні аномалії (правопорушення) знаходяться в сфері неправа, передусім, у приватній сфері життєдіяльності соціуму, що дає можливість розглядати їх як «індивідуальне неправо».

Концепція «неправа» була розроблена Г. Гегелем, котрий розглядав це поняття через діалектику категорій «явища» і «сутності». Застосовуючи ці категорії щодо права і неправа Гегель наголошує, що право – це сутність, а не право – це явище, але явище випадкове, яке не відображає цієї сутності. «Не право» розглядається філософом як явище, пов'язане з діями особи та її внутрішнім ставленням до цих дій. Гегель розрізняв три форми неправа: перша – ненавмисне, або цивільне не право, яке притаманне суб'єктам з невеликим рівнем правової свідомості та розуміння, які здійснюють вчинки, що не відповідають праву, але не знають и не розуміють вимог права. Відстоюючи свої інтереси, під правом ці суб'єкти розуміють свої бажання, все, до чого прагне їх воля; друга – обман. Під обманом розуміється створена одними суб'єктами для інших видимість права, в якій дійсне замінено удаванним. Тобто, особа знає про вимоги права, але діє всупереч їм і при цьому робить все для того, щоб іншим здавалось, що такі дії відповідають вимогам права; третя форма – злочин. При цій формі неправа суб'єкт повністю і навмисно нехтує правом [2]. Для всіх видів неправа зовнішнім проявом є насильство й інші форми примусу, які від самого початку є неправомірними. Таким чином, за Гегелем, не право існує в трьох основних видах: як юридична омана, як обман і як злочин, тобто діяння, які відносяться до соціально небезпечних, шкідливих правопорушень, основними суб'єктами яких є фізичні особи, а отже не право в цьому випадку можна розглядати саме як індивідуальне не право.

Аналізуючи проблему індивідуального неправа через призму правових цінностей та аксіології права, варто відмітити, що воно діалектично пов'язане з якісним станом та рівнем розвитку правової системи, які проявляються в сукупності всіх юридичних антицінностей, що утворюють «деструктивний пласт правосвідомості і юридичної діяльності окремих людей, їх колективів, класів і соціальних верств», тому індивідуальне неправо як складову юридичної антикультури можна представити як «сукупність юридичних антицінностей» [3, с. 90-92].

Не вдаючись до аналізу існуючих підходів щодо визначення цінності, нагадаємо лише, що цінності – це специфічно суспільні визначення об'єктів, які виражають їхнє позитивне чи негативне значення для людини і суспільства: добро чи зло, прекрасне чи потворне, справедливе чи несправедливе тощо. Як зазначає П. Сорокін, «цінність» є засадничим чинником у побудові будь-якого типу суспільства, слугує основою, фундаментом будь-якої культури [4, с. 429]. Складовою системи загально соціальних цінностей є цінність права. Цінність права – це його позитивна значущість у задоволенні потреб учасників суспільного життя. Вона формується стосовно кожної людини (особистісна цінність), соціальних спільнот (групова цінність) і суспільства в цілому (загальносоці-

альна цінність). Цінності права – це природні й суспільні блага, захищені і забезпечувані позитивним правом через їхню значущість і корисність для людини і суспільства [5, с. 180]. Правові цінності лежать в основі права і правопорядку, вони виступають як ідеальне обґрунтування норм права, закріплюються й охороняються правовими нормами, становлять мету права. Система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу й відображають у правовій формі стан свободи особи, інші соціальні цінності складає поняття правової культури суспільства.

Процеси, що відбуваються у суспільстві навколо окремої особистості, в певній мірі, примушують переоцінювати й змінювати свій світогляд й часто-густо не в кращий бік. Криза моральності, духовна нестабільність, втрата віри й інших людських цінностей породжують явище антицінностей й ціннісного нігілізму.

У випадку світу антицінностей «головною опорою і внутрішнім джерелом є антилюдяність як така й її синтез з деякими нейтральними якостями чи потребами людини, який є так само різноманітний й безмежний, як і ціннісний світ» [6].

Більша частина антицінностей звернена зовні й пов'язана з сферою міжособистісних і соціальних відносин. До розряду соціальних антицінностей І. Борзенко, наприклад, відносить ворожість, агресивність, насильство, вбивство, геноцид, жадібність, паразитизм тощо. В окремі групи цей автор виділяє: негативні феномени, які зростають, переважно, з обману й брехні – це маніпулювання, дезінформація, навіювання; негативні цінності, першою жертвою яких є сама особистість – наркоманія, алкоголізм, порнографія; шкідливі звички – лінощі, неорганізованість, а також велика кількість дрібних недоліків, пов'язаних з невмінням чи небажанням поводити себе належним чином [7, с. 180].

Як відомо, пізнавальні, ціннісні і мотиваційно-діяльнісні установки людської життєдіяльності інтегруються у світогляді людини, як цілісної стійкої системи поглядів на світ і закономірності його розвитку, на явища і процеси природи і суспільства, формують її правосвідомість, юридичні погляди, уявлення, теорії, знання тощо, утворюючи суб'єктивний психологічний механізм поведінки людини. Правосвідомість – це сукупність оціночних думок та настанов, що визначають ставлення суб'єктів соціальних відносин (соціальних груп, страт, окремого громадянина або суспільства загалом) до права й чинного законодавства, а також практика його застосування, правових (або не правових) звичаїв, ціннісних орієнтацій, які регулюють людську поведінку в юридично значущих ситуаціях [8, с. 422-427]. Правосвідомість суспільства поєднує як аксіологічний вимір (домінантні правові цінності для певного типу суспільства), так і онтологічний вимір – способи та форми буття правосвідомості у конкретно історичних умовах, ґрунтується на комунікативно-ціннісному тлі, яке утворилося в тому або іншому суспільстві і являє собою усталені уявлення про добро і зло, справедливе й несправедливе, дозволене й недозволене, традиційне та нетрадиційне [9, с. 14].

За словами О. Фонарюк, очевидним є той факт, що зміст і масштаб трансформацій поведінки, соціальних відхилень залежить від характеру світоглядних та психологічних впливів на суб'єкти суспільної взаємодії, які, заломлюючись через генетично обумовлені особливості сприйняття людиною соціальної дійсності, здатні стимулювати або стримувати індивідуальний і, врешті-решт, колективний розвиток, певним чином спрямовувати його, викликаючи типові, похідні від суспільних відносин і суб'єктивно верифіковані прояви нетрадиційності – вихідного початку будь-яких трансформацій [10, с. 133].

Як зазначав В. Бачинін, коли юридичне мислення соціальних суб'єктів стає антагонізованим під впливом зовнішніх, неюридичних факторів і їм починає рухати пафос заперечуваності і свавілля, то воно самоліквідує себе, занурюючись в стан неправда. Імперативи, що приписують антагоністичне світовідчуття, віднімають у індивідів можливість усвідомлювати себе суб'єктами моральності і права [11].

Аналізуючи вплив антагонізованої свідомості на неправомірну поведінку людини, В. Бачинін спирався на теорію неправда Гегеля і відмічав, що для соціально-правової характеристики антагонізованої свідомості найбільшу значимість має гегелівський кон-

цепт ненавмисного неправу, де суб'єктивна воля не вільна від безпосередності своїх приватних інтересів і вважає правом все те, на чому лежить печатка її зацікавленості. Захищаючи і відстоюючи свої інтереси, власники такої волі щиро вважають правом те, що є неправом. Вони впевнені, що в їхніх діях немає нічого, що суперечило б праву, і подібна сліпота звільняє їх від покарання докорами сумління [11].

В системі індивідуального неправу виділяються різні деформації правосвідомості, які впливають на прийняття особою вольового рішення щодо вчинення того чи іншого протиправного діяння, які В. Карташов представляє у вигляді окремих «блоків» психологічного механізму протиправної поведінки, зокрема: похибки у відчутті, сприйнятті, уявленні, пам'яті тощо (у блоці збору й опрацювання фактичної і правової інформації); дефекти мотивації, помилково зрозумілі інтереси, невірні установки тощо (в мотиваційному блоці); омана в прогнозах, планах, визначення мети (в програмно цільовому блоці); вади у волевиявленні, емоційні похибки, неухважність тощо (в енергетичному блоці); дефекти у знаннях, вміннях, навичках, здібностях тощо (у блоці особистого досвіду): неправильні оцінки (в оціночному блоці); неправомірні рішення (у блоці прийняття вольового рішення і його реалізації) [3, с. 101]. Саме на рівні оціночного блоку, блоку прийняття рішення і його реалізації, коли відбувається усвідомлене відображення реальної дійсності у формі понять, суджень і всі психічні процеси починають «проявлятися» в практичній діяльності правопорушника, формується суб'єктивна сторона делікту (правопорушення), визначається «умисел» чи «необережність» проступку, тобто визначається його вина. Як зазначає Е. Белінг, «вина – це зміст волі, який заслуговує на осуд суб'єкта», «вина – це психічна вада діяння» [12].

Врахування суб'єктивних факторів різних деструктивних юридичних явищ «має важливе практичне значення для визначення психічної повноцінності, емоційної врівноваженості, осудності і неосудності, ступеню суспільної небезпечності й шкідливості юридичної патології, форм і методів її встановлення, попередження та усунення» [3, с. 93].

Зовнішня, об'єктивна сторона протиправних аномалій полягає в тому, що всі деформовані елементи психологічного механізму поведінки особи мають певне юридичне значення й оцінку лише тоді, коли вони зовнішньо виражені, об'єктивовані в практичних діях і операціях конкретних суб'єктів.

Такі практичні дії виражаються у вигляді протиправних діянь, які порушують правові норми, суперечать нормативним зразкам поведінки, визначеним у правовій системі держави, метою яких є регулювання суспільних відносин, є специфічним деструктивним видом соціальної девіації і визначаються як делінквентна поведінка (лат. *delinquens* (*delinquentis*) – вчинення проступку, правопорушення, психологічна тенденція до правопорушень, в англо-американському праві – невиконання зобов'язаною особою обов'язку) [13], сутність якої полягає в порушенні прав чи створенні перешкод реалізації чийхось суб'єктивних прав, у відмові від виконання соціальних зобов'язань, виражених в юридичній формі. Особа, чий вчинки (поведінка, дії, бездіяльність), направлені проти моральних та поведінкових норм суспільства і завдають моральну матеріальну шкоду окремим громадянам чи суспільству в цілому, кваліфікується як делінквентна особа (делінквент) [14], а самі дії – деліктами (лат. *Delictum* – проступок, правопорушення) [15].

Так, науковцями делінквентна поведінка розглядається як: «протиправні дії конкретної особистості, які відхиляються від встановлених в суспільстві законів і загрожують благополуччю інших людей або соціальному порядку та в крайніх проявах підлягають кримінальному покаранню» [16]; «різновид злочинної (кримінальної) поведінки, яка відхиляється від норми, і в крайніх проявах підлягає кримінальному покаранню» [17]; «повторювані асоціальні проступки, які закріплюються в стійкі стереотипні дії, що порушують правові норми, але не передбачають кримінальної відповідальності через їх обмежену суспільну небезпеку або недосягнення віку, з якого починається кримінальна відповідальність» [18, с. 216]; «система незначних правопорушень, провинностей та проступків; різновидом девіантної (поведінка, яка відхиляється від норми) та може

бути обумовлена як педагогічною занедбаністю, невихованістю, так і психічними аномаліями: неадекватністю реакцій, ригідністю, негнучкістю поведінки, схильністю до афективних реакцій» [19]; «антисуспільні дії, які не передбачають кримінальної відповідальності» [20]. Таким чином, як можемо бачити, поняття делінквентної поведінки варіюється від незначних правопорушень і антисуспільних дій, до злочинів, які, на думку одних науковців, підлягають кримінальному покаранню, а на думку інших – ні.

Таким чином, делінквентність – це соціальне й правове явище. Вона соціальна тому, що складається з діянь, скоєних людьми у суспільстві й проти інтересів всього суспільства чи його частини, є соціальною за своїм походженням і змістом. Правова – тому що порушує правові норми і направлена проти права.

Спіраючись на етимологічну характеристику слова «делікт» та різні легальні та доктринальні дефініції «правопорушення» як схожого соціального явища, можемо визначити *делінквентність* як юридичний і соціально-негативний феномен і протиправну аномалію, що виникає з конкретних протиправних, суспільно-небезпечних, усвідомлено мотивованих діянь особистості (дій, бездіяльності, поведінки) в сфері суспільних відносин, які відхиляються від встановлених у відповідному суспільстві і на даний час норм поведінки, чітко зафіксованих в законодавчих актах держави, загрожують соціальному порядку, направлені проти інтересів суспільства, інших громадян та права і є юридично карними у крайніх своїх проявах.

Важливою ознакою делінквентності як протиправної аномалії є протиправність. Як зазначає О. Фонарюк, процес визначення поняття «протиправність» може супроводжуватись певними труднощами, які пов'язані з тим фактом, що «протиправність» насправді не є жодним предметом, як, наприклад, «вина». Протиправність являє собою лише функцію вчинку, тому її визначення, природно, може дати відповідь лише на питання, у якому випадку певна дія чи поведінка буде вважатись протиправною. В контексті філософії протиправність, на думку авторки, може розглядатися в двох основних парадигмах. По-перше, вона виступає як феномен соціального буття, що впливає на процеси розмивання правових, моральних, духовних, політичних норм тощо. По-друге, протиправність можна розуміти також як відхилення людини від її людяності, як спроба виходу за рамки фіксованих стандартних форм поведінки, внаслідок чого аналіз протиправної поведінки необхідний для дослідження загальної динаміки буттєвого саморозкриття людини [10, с. 67-69]. Протиправність слід трактувати, вважає О. Фонарюк як суперечність нормативному зразку поведінки, що створений законодавством, інакше кажучи, невідповідність санкціонованим нормам, визначеними ним з метою регулювання суспільних відносин. Такі зразки поведінки затверджуються або нормами, що забороняють певну поведінку у визначених випадках, або наказовими нормами, які приписують певну поведінку (наприклад, надання допомоги, повідомлення про злочин). Сутність протиправності, таким чином, полягає в тому, що вчинок порушує встановлений у приписі наказ або заборону конкретної поведінки, чи утримання від такої поведінки, і тим самим порушує санкціоновану норму [10, с. 68].

До ознак делінквентності відноситься також її антисоціальний характер, який проявляється у порушенні делінквентом індивідуальних і суспільних інтересів, соціальних і правових зв'язків і відносин, правопорядку тощо. Вона завжди розглядається як негативне, небажане явище, що представляє соціально-правову патологію, прояв індивідуального неправа та юридичної антикультури [3, с. 120].

Мотив (від лат. *movere* – приводити в рух; франц. *motif* – спонукальна причина) – це складне психологічне утворення, що спонукає до свідомих конкретних вольових дій чи утримання від них (бездіяльності), зумовлених потребами, інтересами та нахилами людини, і слугує для них обґрунтуванням [21]. Мотивація – це внутрішня детермінація поведінки і діяльності, яка, звичайно ж, може бути зумовлена і зовнішніми обставинами, середовищем, що оточує людину. Але зовнішнє середовище впливає на людину переважно фізично, а мотивація – процес психічний, такий, що перетворює зовнішні мотиви на внутрішні спонукання [22, с. 61-67].

Аналіз існуючих в літературі загальних понять та видів можливих мотивів прояву протиправних аномалій дозволяє виокремити з них такі, що зустрічаються найчастіше. Такими мотивами можуть бути: задоволення матеріальних потреб та фінансових можливостей, які можуть мати різний характер і коливатися від наміру забезпечити хоча б прожитковий мінімум до гіпертрофованих прагнень матеріального достатку, що значно перевищують реальні можливості особи у досягненні цього правомірним шляхом; бажання досягти відомості, престижного соціального стану, влади, самоствердитися будь яким шляхом; прагнення до розваг й іншим задоволенням, які можуть бути як морально адекватними, так і аморальними, виражатися у зловживанні спиртними напоями та наркотичними засобами, ігromанії тощо; негативне ставлення до інших осіб, пов'язане з почуттям неприязні, помсти за отриману образу, несправедливість чи завдану шкоду; небажання працювати чи виконувати встановлені законом обов'язки, невиконання яких може тягнути кримінальну відповідальність тощо.

На думку І. Клінтух, найбільш глибокий комплекс соціокультурних факторів делінквентизації суспільства обумовлений специфікою національної свідомості – неповага до закону, зневага у державних інститутах права й справедливості в поєднанні з сервілізмом і чиношануванням, що виникли на основі традиції зрівняння в громадянсько-правовому безправ'ї всього суспільства при нерівності судової системи. Соціокультурна криза перехідного суспільства, що посилила традиції не правового регулювання, делінквентних способів вирішення проблем забезпечення повсякденних потреб, виступає наступним чинником схильності громадян до делінквентних практик, перетворивши їх у загальну норму соціальної дії та спосіб мислення [23, с. 10].

В основі делінквентності як протиправної аномалії знаходяться дефектність соціальних відносин між особистістю й суспільством, між потребами індивіда й вимогами суспільства. Причому, як зазначає Є. Туровець, детермінанти конкретної протиправної поведінки на рівні мікросередовища є проявом на рівні одиничного соціальних процесів і явищ загального характеру, що є детермінантами протиправності і злочинності через породжувані ними соціальні конфлікти та інші криміногенні суперечності. На рівні механізму конкретної протиправної поведінки викривлене формування особистості призводить до пріоритету примітивних потреб, гіперболізації окремих з них, появи й розвитку псевдо потреб, заснованих на них соціально негативних інтересів й поведінкових стереотипів. Направленість особистості при цьому, за словами цитованого автора, все більше характеризується пріоритетом власних бажань, амбіцій тощо над будь-якими іншими цінностями, зниженням самоконтролю поведінки, ігноруванням вимог і заборон законодавства. Деформується й вольова сфера: або знижується здатність керувати своєю поведінкою й, відповідно, формується схильність до «непоміркованого» підпорядкування чужому впливу чи власній скороминущій примсі, або, навпаки, розвивається наполегливість у досягненні поставленої негативної мети [24, с. 7].

Крім того, розповсюдженню делінквентності як протиправної аномалії сприяють такі зовнішні чинники як, обумовлений глобалізованими процесами, інтенсивний розвиток інформаційного середовища, що сприяє трансферту інших культурних цінностей й норм, які завищують рівень домагань окремих громадян. Так, цінності успіху, високого рівня матеріального споживання, не забезпечені реальною економічною ситуацією, через рекламу, телебачення, кіно тощо входять у життя багатьох людей, впливають на надмірність їх домагань. За відсутності реальних можливостей досягнути такого рівня обирається шлях злочинно-протиправний. Тобто, глобалізація здійснює перенесення цінностей і норм у нове середовище без їх адаптування й інтеграції, що є серйозним викликом соціальному порядку, втраті орієнтирів, розвитку делінквентних практик [23, с. 20-21].

Загальною й глобальною причиною делінквентної поведінки називають, також дестабілізацію суспільства, кризові явища суспільного розвитку, що негативно впливають як на масову свідомість громадськості, так і свідомість окремих осіб, сприяють їй внутрішній суперечливості, нестійкості, еkleктичності, формуванню антицінностей і таких

соціальних установок, які допускають порушення правових норм [25]. Таким чином, в умовах соціально-економічної й політичної кризи, стрімкого падіння рівня життя населення і формування морально-правового нігілізму, відбувається поглиблення делінквентизації суспільства, поширення проявів протиправних аномалій.

Тому, вважаємо, що найбільш ефективною й перспективною в регулюванні делінквентної поведінки в умовах правового беззаконня і кризи політичної влади, нестабільності, правового нігілізму та неповаги до прав людини є, передусім, соціально-профілактична діяльність держави, метою якої має бути виявлення й нейтралізація причин і умов, що викликають розповсюдження делінквентної поведінки, вироблення комплексу заходів, що передбачають: проведення активної соціальної політики, спрямованої на подолання існуючої поляризації суспільства, створення реальних стандартів матеріального добробуту, освіти, охорони здоров'я тощо й забезпечення таких стандартів для всіх громадян (індивідів), а також на мінімізацію фактичної соціальної нерівності з її економічними наслідками та створення системи соціальної підтримки (захисту) тих, хто цього потребує; відновлення поваги до таких цінностей суспільства, як справедливість, рівність, моральність; вдосконалення системи правової освіти та правового виховання; формування суспільної свідомості на основі принципів поваги до особистості, її прав та інтересів, яка б забезпечувала розвиток провідних інститутів громадянського суспільства, сприяла інтеграції України до європейського та світового правового простору.

Висновки і пропозиції. Поширення делінквентизації суспільства як прояву протиправних аномалій пов'язують з наступними причинами: по-перше, економічні труднощі, які переживає наше суспільство, прямо або побічно впливають на загальний стан злочинності і делінквентності в країні, що посилює соціально-економічну та політико-правову ситуацію, негативно відбивається в масовій свідомості, формуючи і закріплюючи відповідні ціннісні орієнтації, зумовлюючи поширення різних видів відхилень і аномалій у поведінці, зокрема, делінквентних, які виступають серйозним гальмуючим фактором суспільного розвитку; по-друге, радикальні реформи, основний зміст яких становить приватизація і становлення ринкового типу економіки, супроводжуються динамічними змінами соціальної структури і масовою маргіналізацією суспільства. Тим самим, значно розширюється соціальна база різних протиправних аномалій; по-третє, важливим фактором поширення соціально негативних форм делінквентною поведінки є криміналізація окремих сфер суспільного життя.

Найбільш ефективною й перспективною в регулюванні делінквентної поведінки в умовах кризи політичної влади, нестабільності, правового нігілізму та неповаги до прав людини є, передусім, соціально-профілактична діяльність держави. Метою такої діяльності має бути виявлення й нейтралізація причин і умов, що викликають розповсюдження делінквентної поведінки, вироблення комплексного підходу до розуміння сутності протиправних аномалій та створення ефективних правових механізмів по їх усуненню.

Список використаної літератури

1. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова / М-во освіти і науки України, Півден. регіон. центр НАПрН України, НУ «ОЮА». – Одеса : ФЕНІКС. – 2015. – С. 419.
2. Гегель Г. Философия права / Георг Вильгельм Фридрих Гегель. – Москва: МЫСЛЬ, 1990. – 524 с.
3. Карташов В.Н. Теория правовой системы общества : учебное пособие: [в 2-х т.] / Яросл. гос. ун-т. – Ярославль : ЯрГУ, 2006. – Т. 2 – 491 с.
4. Сорокин П. А. Кризис нашего времени. Человек. Цивилизация. Общество / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Соколова : [пер. с англ.] – М., 1992. – С. 429.
5. Вороніна І. М. Теоретичні основи дослідження класифікації правових цінностей / І. М. Вороніна // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2016. – № 6. – С. 180.
6. Антиценности. Российское гуманистическое общество. – Режим доступу: <http://www.humanism.ru/professors/paradise-and-hell/641-paradise59.html>
7. Борзенко И. М. Основы современного гуманизма: учебное пособие / [И. М. Борзенко, В. А. Кувакин, А. А. Кудишина]. – Российское гуманистическое общество, 2005. – 388 с.

8. Попадинець Г. О. Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства / Г. О. Попадинець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. – 2016. – № 850. – С.422-427.
9. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: монографія / Ю. Ю. Калиновський. – Харків : ПРАВО, 2008. – 288 с.
10. Фонарюк О. Ю. Протиправна поведінка людини : філософсько-правовий вимір : дис... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Фонарюк Олена Юріївна. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. – 198 с.
11. Бачинин В. А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин. – Харків: ФОЛІО, 1999. – 607 с.
12. Beling, E. (1906). Die Lehre vom Verbrechen. Tubingen, 624 s.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – з. дод., допов. на CD. – К.: Ірпінь: ВТФ «ПЕРУН», 2009. – 1736 с.
14. Психологічна енциклопедія / упоряд. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
15. Деликт. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : [в 86 т.]. – СПб., 1890-1907. – Т. 82 и 4 доп. – 449 с.
16. Змановская Е. В. Девиантология: учебн. пособие / Е.В. Змановская. – М.: АКАДЕМИЯ, 2003. – 288 с.
17. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения / В. Д. Менделевич.– СПб.: РЕЧЬ, 2005.– 445 с.
18. Социальная педагогика: Курс лекций : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под общей ред. М. А. Галагузовой. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2006. – 416 с.
19. Еникеев М. И. Основы общей и юридической психологии: учебн. для вузов / М. И. Еникеев. – М.: ЮРИСТ, 1996. – 631 с.
20. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / Личко А. Е. – СПб.: РЕЧЬ, 2010. – 256 с.
21. Психиатрический энциклопедический словарь / [И. А. Стоименов, М. Й. Стоименова, П. Й. Корева и др.] – К. : МАУП, 2003. – 1200 с.
22. Тимошенко В. І. Протиправна поведінка: визначення та мотивація / В. І. Тимошенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 12. – С. 61-67.
23. Клинтух И. И. Делинквентное поведение: социокультурная обусловленность: автореф. дис. ... канд. соц. наук : спец. 22.00.06 «Социология культуры, духовной жизни» / Клинтух Ирина Ивановна. – Ростов-на-Дону: Южный федеральный университет, 2009. – 32 с.
24. Организация работы по профилактике противоправного поведения: метод. пособие / авт.-сост. Е. А. Туровец. – Минск: БГУИР, 2015. – 28 с.
25. Нишнианидзе О. О. Делинквентное поведение как форма деструктивной девиации : автореф. дис. ... канд. соц. наук. : спец. 22.00.06 «Социология культуры, духовной жизни» / Нишнианидзе Ольга Олеговна. – Курск, 2003. – 19 с. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/delinkventnoe-povedenie-kak-forma-destruktivnoi-deviatsii/read>.

References

1. Oborotov, Y. M., Zavalnyuk, V.V., & Duchchenko V.V. et al. (2015). The Creativity of General Theoretical Jurisprudence. Odessa: PHOENIX [in Ukrainian].
2. Hegel, G. (1990). Philosophy of Law. Moscow: THOUGHT [in Russian].
3. Kartashov, V.N. (2006). The theory of the legal system of society. (Vols.1- 2 Yaroslavl: Yaroslavl State University [in Russian].
4. Sorokin, P.A. (1992). The crisis of our time. Man. Civilization. Society A.Y. Sogomonov (Ed.). Moscow [in Russian].
5. Voronina, I.M. (2016). Theoretical foundations of the study of the classification of legal values. Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, No 6. [in Ukrainian].
6. Anti-values. Russian Humanist Society. Retrieved from: <http://www.humanism.ru/professors/paradise-and-hell/641-paradise.html> [in Russian].
7. Borzenko, I.M, Kuvakin, V.A, & Kudishina, A.A. (2005). Fundamentals of modern humanism. Russian Humanist Society [in Russian].
8. Popadinetz, G.O (2016). Justice and Legal Culture as Factors of Civil Society Formation. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Law: Collection of scientific works, 850. [in Ukrainian].
9. Kalynovsky, Y.Y. (2008). Legal consciousness of Ukrainian society: Genesis and modernity. Kharkiv: PRAVO [in Ukrainian].
10. Fonaryuk, O.Y. (2017). Unlawful human behavior: philosophical and legal measurement. Candidate's thesis. Lviv: STATE UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS [in Ukrainian].
11. Bachinin, V.A. (1999). Philosophy of Law and Crime. Kharkov: FOLIO [in Ukrainian].
12. Beling, E. (1906). Die Lehre vom Verbrechen. Tubingen.
13. Busel, V.T. (Eds.). (2009). The Great Interpretive Dictionary of Modern Ukrainian. Kyiv: Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].

A. M. Chuvakova, PhD in Law, Associate Professor
Department of General Theoretical Jurisprudence
National University «Odessa Law Academy»
Akademichna Str., 2, Odessa, 65009, Ukraine
e-mail: chuvakovaa@icloud.com
ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-6380-1233>

SOME ASPECTS OF UNLAWFUL ANOMALIES

Summary

The article deals with topical issues related to the manifestation of unlawful anomalies: concepts, nature, types, forms, etc.

Unlawful anomalies are revealed as negative, legally punishable deviations from the norm, arising from violation of regulations, go beyond the law and directed against it. The analysis of this topic makes it possible to understand the nature of unlawful anomalies and the types, forms of their appearance.

The concept of delinquency, which manifests itself in violation of the individual social norms and is characterized by certain deviations, is revealed. The basis of delinquency as a wrongful anomaly is the defect in social relations between the individual and society, between the needs of the individual and the demands of society.

A number of main causes influencing the spread of delinquentization delinquency of society as manifestations of unlawful anomalies have been identified. The following reasons may include: a) the economic difficulties that Ukrainian society is experiencing. These difficulties are negatively reflected in the mass consciousness, causing the spread of various types of abnormalities and anomalies in behavior, in particular, delinquent ones, which are a serious inhibiting factor of social development; b) radical reforms, the main content of which is the privatization and development of a market economy, which is accompanied by dynamic changes in the social structure and mass marginalization of society; c) criminalization of certain spheres of public life.

It is substantiated that the key role in deepening the delinquentization of society and spreading manifestations of unlawful anomalies play – political and socio-economic crises, the rapid decline in the standard of living and the formation of moral and legal nihilism, and others.

It was emphasized that the most effective and promising direction in regulating delinquent behavior in the conditions of crisis of political power, instability, legal nihilism and disrespect for human rights is, first of all, social and preventive activity of the state. The purpose of such activities should be to identify and neutralize the causes and conditions that cause the spread of delinquent behavior, to develop a comprehensive approach to understanding the essence of unlawful anomalies and to create effective legal mechanisms for their elimination.

Keywords: unlawful anomalies, anomalies of law, delinquency, delinquent behavior, delinquentization of society.